RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 140/XI

Dátum: 21.5.68.

OBSAH

red.čl. /Kultúrny život/	Ohlas slovenských kňazov v Ríme	str. 2
Emil REMEŇ Milan VÁROŠ /Smena/	54 otázok pre Karola Bacílka	str. 3
Alexander POLAKOVIČ /Smena/	Otázniky pred nami	str. 7
Dr.J.KYSELÝ /Ľud/	KSČS a iné politické strany	str. 8
Pavel PRÍSTAVKA /Ľud/	Nekomunistické strany	str. 10
Juraj ALNER /Ľud/	Na slovíčko	str. 11
jan /Ľud/	UNICOOP v Bratislave	str. 11
Ing.Július ZACHARDA /Roľnícke noviny/	Správne postavenie STS	str. 12
Milan VRANIAK Slavo HAGARA Dušan KONČEK /Smer/	Demokraticky, znamená zodpovedne	str. 14
Dominik CHOLUJ /Smer/	Čas na prebudenie	str. 15
Ján SILEŠ ĎURAJOVÁ /Smer/	Jeden štát a tri parlamenty	str. 17
Dr.Michal KROVINA /Katolícke noviny/	Ako sa možno stať kňazom	str. 18
red.čl. /Príroda a spoločnosť/	Prečo zahynul M.R.Štefánik	str. 19

KULTÚRNY ŽIVOT, č. 19/68, 10. mája 1968, str. 2.

Ohlas slovenských kňazov v Ríme

„Všetky prejavy života vo vlasti vzbudzujú v nás záujem a ozveny, lebo sme živými údmi svojho národa," tak sa začína ohlas slovenských kňazov v Ríme, ktorý sme dostali od rímskeho Ústavu sv. Cyrila a Metoda. Ďalej sa v úvode hovorí o histórii slovenskej emigrácie, ktorá opustila svoju vlasť prevažne z hospodárskych príčin, o jej hospodárskej, kultúrnej a náboženskej aktivite. Okrem iného medzi slovenskými emigrantmi pôsobia dvaja biskupi, a to latinského obradu v Ríme a gréckokatolíckeho obradu v Toronte, ďalej Svätá stolica zriadila pre slovenských emigrantov misie v Anglicku, Argentíne, Austrálii, Belgicku, Brazílii, Francúzsku, Nemeckej spolkovej republike a duchovnú službu v Rakúsku. Vlastné vyhlásenie uverejňujeme v plnom znení a znie takto:

1. Sympatizujeme s obrodnými snahami kňazov na Slovensku v duchu Druhého vatikánskeho koncilu pod vedením biskupov a osvojujeme si požiadavky za slobodný rozvoj náboženského života, najmä: zaplnenie biskupských miest v dohode so Svätou stolicou; slobodné účinkovanie biskupov, kňazov i laikov; zriadenie slovenskej cirkevnej provincie; plnú náboženskú slobodu pre katolíkov východného obradu; návrat rehoľníkov ku svojmu pravému povolaniu; slobodný rozvoj cirkevných inštitúcií, ako seminárov, Spolku sv. Vojtecha, Karity; slobodu tlače a vyučovania náboženstva.

2. Vyslovujeme želanie, aby sa už nikdy viac nepoužívali skrivodlivé metódy, podľa ktorých viacerých z nás ešte donedávna označovali za zradcov národa.

3. Dovolávame sa rehabilitácie, ktorá sa vo vlasti označuje za prejav spravodlivosti voči ukrivdeným občanom, aj pre čestných príslušníkov národa v zahraničí; nech sa im umožní návrat domov a zodpovedajúca činnosť, ktorej sa iste budú venovať s takou istou láskou a nezištnosťou ako doteraz.

4. Veríme, že sa naša pozitívna práca a naše ustanovizne budú považovať za prínos k duchovným hodnotám národa a za organickú súčasť slovenského katolicizmu.

5. Považujeme za potrebné, aby sa náboženské podujatia vo vlasti a naša práca na náboženskom poli dopĺňali v duchu kresťanského dialógu a podľa cirkevných zvyklostí.

6. Želáme si, aby sa umožnila slobodná výmena náboženských a kultúrnych hodnôt medzi Slovákmi vo vlasti a v zahraničí.

Slovenskí kňazi v Ríme

Rím 18. apríla 1968

SMENA, 13. mája 1968, str. 3.

54 OTÁZOK pre Karola Bacílka

1. Ako minister národnej bezpečnosti ste dostali hodnosť armádneho generála, ale vaši predchodcovia — ministri — ju nemali.

— Hodnosť armádneho generála mi bola dočasne prepožičaná pokiaľ som bol najvyšším veliteľom vojenských častí Ministerstva vnútra. Bolo to rozhodnutie politického sekretariátu na návrh MNO a A. Čepličku.

2. Spolu s Viliamom Širokým vás obviňujú, že ste hlavnými osnovateľmi procesu s tzv. buržoáznymi nacionalistami.

— Ja sa za osnovateľa procesu s buržoáznymi nacionalistami nepovažujem. Otázka buržoázneho nacionalizmu sa prerokovávala na IX. zjazde KSS, hlavný referát mal Viliam Široký, vystúpil Zápotocký a veľa súdruhov. Rokovanie IX. zjazdu bolo politické a nedalo podnet k trestnému stíhaniu. Ja som bol členom volebnej komisie, v ktorej sa prerokúvali všetky kádrové problémy, týkajúce sa novovanrhovaného výboru KSS. Vystupoval som ako spravodajca volebnej komisie a môj referát je zverejnený v protokole IX. zjazdu.

3. Prečo dr. Husák, dr. Okáli a iní v rokoch 1952—54 chodili na Pankrác samostatne?

— Nevedel som, že sú na Pankráci, ani to, aký majú režim. Prešiel som niekoľko cel, ale s nimi som sa nestretol.

4. Nachádzal sa niektorý z nich v najprísnejších oddeleniach väznice?

— V najprísnejších oddeleniach boli odsúdení na smrť. Išlo o nacistov.

5. Ako minister bezpečnosti ste dostali hlásenia, že mnohí vyšetrovaní spievajú Internacionálu, volajú na slávu KSČS a výsledok bol taký, že dostali zvieracie kazajky a temnicu bez prešetrenia.

— Také hlásenia som nedostal. O disciplinárnych trestoch som nikdy s nikým nerokoval.

6. Váš prvý námestník na ministerstve A. Prchala bol roku 1949 poručíkom, no roku 1952 už plukovníkom. Kto ho povyšoval. Podobne to bolo s Moučkom, Doubekom, Matoušom a inými. Čo robil námestník pre kádrové veci Baudiš?

— Súdruh Baudiš registroval kádre, viedol kádrové listiny. Neviem, že by zneužíval túto funkciu. Ostatných povýšili a stali sa prednostami odborov, resp. oddelení a námestníkmi na návrh sovietskych poradcov. Na návrh sovietskeho poradcu dostal Prchala I. odbor a v súvislosti s menovaním stal sa členom kolégia Ministerstva národnej bezpečnosti. Neviem, kedy povýšili ostatných.

7. A. Prchala odišiel z bezpečnosti na Ministerstvo dopravy a roku 1957 ho potrestali šiestimi rokmi odňatia slobody. Náš čitateľ to považuje za nízky trest a pýta sa, či ste ho vy z pozície prvého tajomníka ÚV KSS nechránili, aby ste zachránili súčasne aj seba?

— Akonáhle som odišiel z ministerstva, do veci bezpečnosti som nezasahoval. O tom, že Prchalu súdili, som doteraz nevedel. Neboli o tom nijaké uznesenia. Viem, že mali súdiť Doubeka. Prchalu som nechránil, stratil som s ním akékoľvek styky a nepamätám sa, či sme sa vôbec niekedy odvtedy stretli.

8. Iný čitateľ Smeny vás žiada, aby ste sa rozhovorili o svojom „živom archíve" v budove Ministerstva bezpečnosti, kde takmer pod vašou pracovňou bolo 40—50 cel, plných nevinne odsúdených ľudí. Na osvieženie pamäti: správcom väznice bol kpt. Korela a medzi vyšetrovateľmi npor. Horák. Informatívne výsluchy robilo vyšetrovacie oddelenie Ministerstva bezpečnosti, ktoré nemalo nič spoločné s Ruzyňou a podliehalo priamo vám.

— To je lož. Na Ministerstve bezpečnosti neboli nijaké zvláštne cely, každý sa o tom môže presvedčiť prezretím budovy a neboli nijaké vyšetrovania. Kapitána Korelu nepoznám.

9. Prečo ste roku 1952 dosadili do Bratislavy, Nitry, Žiliny a Košíc za veliteľov bezpečnosti, resp. ich zástupcov Čechov a na každé veliteľstvo 3—4 pracovníkov ministerstva na „bielu légiu"? Ide o Housku, Tomíšeka, Nováka a Říhu.

— O tomto viem toľkoto: na základe provokácie bratislavskej štátnej bezpečnosti odvolali Hrbáčka a namiesto neho menovali Houska. Išlo o nasledovné: roku 1953 som sa od súdruha Pavla Davida dozvedel, že v Bratislave bolo hromadné zatýkanie (Vicenik, Lehký, Vasek z Ministerstva zahraničných vecí a ešte jeden súdruh, volal sa Rosenbaun, alebo mal také podobné meno). Po návrate do Prahy som zavolal vedúceho prvého odboru Prchalu a spýtal sa ho, prečo mi prípad z Bratislavy nehlásili a žiadal som okamžité predloženie všetkých spisov. Po ich prečítaní som videl, že ide o provokáciu. Priviedol ma na to najmä list podvrhnutý Lehkému, o ktorom sa tvrdilo, že mal špionážny obsah. List bol vyhotovený primitívnym spôsobom, čo som hneď zistil. Nariadil som, aby do Bratislavy odišla moja osobná inšpekcia a vyšetrovanie urobili mnou poverené osoby. Keď mi potvrdili, že išlo o provokáciu, odišiel som do Ruzyne a za mojej prítomnosti prepustili väzňa, ktorého som odviezol vo svojom aute do Bratislavy. Zostal som tam na krajskej správe, kým neprepustili v tejto súvislosti zatvorené osoby. Žijú dosiaľ na slobode.

10. Prečo ste tak neurobili aj v prípade Husáka, Novomeského a Holdoša?

— Uvedení neboli zatknutí za môjho ministrovania. Zatkli ich z popudu Slánskeho alebo Bašťovanského, vec som nepovažoval za vyriešenú a nemal som istotu, že nie sú vinní. Pri odchode z ministerstva roku 1953 som povedal súdruhovi Novotnému v jeho kancelárii, že Husáka, Novomeského a ďalších nemôžu súdiť, pretože v ich prípade nie sú nijaké dôkazy, ktoré by sa mohli predložiť súdu. Je som mal o ich činnosti tie poznatky, ktoré prerokoval IX. zjazd KSS. A preto sa súdili na základe podkladov, ktoré priniesli z Barákovho ministerstva z Prahy.

11. Prečo ste aspoň niektoré svoje chyby nenapravili po XX. zjazde KSSZ ako prvý tajomník OV KSS?

— Prečo? Nemohol som vedieť, ako v roku 1956 stojí otázka, ale intervenoval som v prípade Moškoviča a zasadil som sa o prepustenie niektorých osôb v Prešove.

12 Predsedu Nového Liptova Jozefa Herczega zatkli na váš pokyn.

— Áno, prišlo obvinenie, ktoré sa prerokovalo v predsedníctve strany, že Herczeg sústreďuje okolo seba rôznych špekulantov, sám je špekulant a že to, čo robí, sa rovná súkromnopodnikateľskej činnosti. Vec prerokovali aj na OV KSS a KV KSS.

13. Do procesu ste zasahovali?

— Nie. V celom prípade som videl súkromnú Herczegovu špekuláciu.

14. Rudolfa Cvika považujú za vášho človeka.

— Cvik bol sekretárom v Bratislave a kým nim nebol menovaný, som ho nepoznal. Nemôžem povedať, že by som sa s ním nestretol alebo ho vôbec nepoznal, ale nepoznal som ho natoľko, aby sa mohlo povedať, že „je to môj človek".

15. Koho ste vy dosadili do stranických funkcií?

— Mal som vplyv na všetky kádre, ktoré boli a sú od roku 1953 vo vyšších funkciách na Slovensku. Vasila Biľaka za tajomníka Krajského výboru strany v Prešove som presadil ja. Tým sa na východe dosiahla náprava.

16. Švermová a iní vo väzení vyhlásili hladovku. Riešili ste to?

— O hladovkách počujem teraz prvý raz.

17. Prečo ste odovzdali tých sedem debien povstaleckých materiálov majorovi Schrammovi do Prahy, keď išlo o slovenské veci? Nenapadlo vás, že sa to môže zneužiť, že sa môžu odbúravať zásluhy v Slovenskom národnom povstaní pravým bojovníkom a môžu si ich nekontrolovane pripisovať iní? Nezaujímalo vás, čo v tých materiáloch bolo?

— Čo bolo v debnách, som vedel. Niektoré som otvoril a pozrel som sa, či sú tam veci, ktoré by mohli zaujímať historikov. Boli to skoro výhradne prísahy jednotlivých partizánov, ich charakteristiky a opis ich bojovej činnosti v SNP. Schramm ako aj Slánsky bol pracovníkom kyjevského partizánskeho štábu. So Schrammom som pracoval v stalingradskom traktorovom závode a odovzdal som mu ich preto, že som ho považoval za človeka, ktorý si zaslúži dôveru. Že by sa sledovali také tendencie, ani ma nenapadlo. Skutočne sa aj stalo, že niektorí ľudia sa hlásili za partizánov, hoci nimi neboli a nebolo materiálov, ktorými by sa preverili.

18. Vy ste boli účastníkom Povstania. Ako ste mohli dopustiť, aby sa nedocenilo slovenské národné povstanie, napríklad účasť vojakov v SNP?

— S vojakmi som rokoval ako partizán, spolu s nimi som bojoval. Goliána a Viesta som považoval za Benešových ľudí.

19. O týchto generáloch sa nehovorilo ako o Benešových ľuďoch, ale ako o zradcoch Povstania.

— Boli aj iné štúdie nesprávne a sú nesprávne.

20. Čo konkrétne máte na mysli?

— Spomeniem aspoň Dejinné križovatky. Čo sa tam píše o mne, je nepravda. Vraj som bol do Povstania vyslaný ako technik a nie ako politický pracovník. Na Slovensko ma poslali ako politického pracovníka. Súdruh Šmidke mal na starosti politicko-organizačné veci a ja politicko-technické. Za splnenie politických úloh sme zodpovedali spolu. Keby ma na Slovensko vyslelali ako technika a nemal by som plnú dôveru, tak by ma neposlali vôbec.

21. Neviete náhodou, kde je Clementisov hrob? Alebo je pravda, že ho spálili a popol rozsypali?

— Počul som o tom všeličaké povesti, ale nie som o tom informovaný. Ani o poprave, ani o inom.

22. Súdruh Bacílek, narodili ste sa v Čechách, v politika a štátnika ste vyrástli v slovenskom robotníckom hnutí. Slováci vás nepovažujú za svojho zástancu. Majú na mysli ústavu z roku 1960, zrušenie Zboru poverenikov a iné skutočnosti. Ako by ste to vysvetlili?

— Od svojho príchodu na Slovensko v roku 1920 som sa vždy cítil a cítim sa byť Slovákom. Už roku 1924 som vystúpil na II. zjazde KSČS s kritikou na niektorých českých súdruhov, že nerozumejú slovenským problémom. Roku 1945 prišlo v Prahe k rokovaniu medzi predstaviteľmi Slovákov a predstaviteľmi vlády. Do Prahy som išiel so slovenskou delegáciou a zastával som obdobné stanovisko ako Husák a Šmidke. Po prerokovaní celkovej situácie v Československu som s dohodou, ktorá sa uzavrela v Prahe, súhlasil. Existoval Zbor poverenikov, ako sa to dohodlo v Košiciach a v Moskve, no rok 1948 ukázal, že by bolo správne oprieť sa o robotnícku triedu v Čechách, o silu KSČS. Inak by dvojtretinová väčšina Demokratickej strany po voľbách vzala Slovensko do svojich rúk. Došlo k uzavretiu druhej dohody, pri ktorej som nebol. Otázka Ústavy a Zboru poverenikov sa riešila roku 1960, keď som bol na liečení v Karlových Varoch. Predsedníctvu KSČS sa predložil taký návrh o postavení Slovenska na základe práce osobitnej komisie, ktorá vypracovala návrh na Ústavu ČSR.

23. Kto štylizoval state o Slovensku?

— Neviem, ale návrh predkladal Pavol David. Podľa jeho návrhu sa SNR mala stať administratívnym príveskom vlády. Bol som presvedčený, že bez územnej samosprávy nemôže byť samosprávy vôbec. Preto oproti predloženému návrhu dal som protinávrh, podľa ktorého by sa mali zrušiť krajské národné výbory ako zbytočný medzičlánok, národné výbory mali sa podriadiť SNR, ktorá by mala rozšírenú právomoc. Tento môj návrh zamietli v Predsedníctve KSČS s odôvodnením, že by tým vznikli dve rozdielne útvary v Československu. Slovenskej národnej rade zveriť úlohy kontroly a niektoré špecifické otázky Slovenska a i.

24. Prečo Antonín Novotný vydal Ministerstvu bezpečnosti stranícke archívy?

— Vydanie archívov vyplynulo z uznesenia politického sekretariátu pri mojom nástupe. Išlo o archív Slánskeho, bol to výsledok vyšetrovania komisie stranickej kontroly na čele s Taussigovou. Určité dokumenty dostala k dispozícii bezpečnosť a neskôr niektoré fakty z nich sa pojali do obžaloby.

25. Archív sa dotýkal trestnej činnosti Slánskeho?

— Nie, boli v ňom kádrové otázky, rôzne podozrenia a závady rôznych ľudí, ktorí stáli na významných postoch.

26. Boli konkrétne alebo vymyslené?

— Boli to materiály nachádzajúce sa u Slánskeho. Bolo všeobecne známe, že Slánsky so Švábom boli zlými duchmi. A teraz k Novotnému. Stranícka štruktúra bola taká že Klement Gottwald ako predseda politického sekretariátu bol i predsedom organizačného sekretariátu a tajomníkom organizačného sekretariátu bol Antonín Novotný.

27. V našom minulom rozhovore ste spomínali nezákonné vyvážanie rôzneho materiálu za hranice. Zodpovedal za to Slánsky? Kto ešte? Prečo Slánsky?

— Materiál sa vyvážal s vedomím jednotlivých osôb na ministerstvách, s ktorými boli Slánsky spojený (napríklad Margolius). Slánsky poznal týchto ľudí a ponechával ich na významných miestach. Hovorilo sa, že brali bakšiš a známe je, že niektorí pochádzali zo starých židovských buržoáznych rodín.

28. Kam odchádzal tento materiál z Československa?

— Do rôznych štátov, medzi nimi i do Izraela, ktorý práve uznali ako štát. Unikali mnohé zariadenia a cennosti. Čísla, ktoré uvádzal na procese Frej-

ka, vzbudzovali veľkú pozornosť. Mal som o nich pochybnosti a na celoštátnej konferencii KSČS v roku 1956 som sa o nich vyslovil ako o hauanumerách.

29. Komu sa to pripisovalo?

— Celej skupine.

30. Aj z toho boli rehabilitovaní?

— To neviem, to bolo úlohou komisie, ktorá mala zistiť, akým podielom sa na tom zúčastňovali jednotlivci z procesu.

31. A sú to fakty?

— Myslím, že to zostalo potvrdené.

32. Vieme o tom, že ľudia v procesoch sa učili svoje obžaloby naspamäť, ako herci úlohy. Kto robil scenáre procesov?

— To sa predo mnou tajilo.

33. Kto by nám to mohol povedať?

— Neviem.

34. Koho by sme sa mohli na to spýtať?

— Neviem.

35. Širokého?

— Nie.

36. Davida?

— Nie.

37. Novotného?

— Nie. S tým nemal nikto nič spoločné. Bol to človek, ktorý mal veľké skúsenosti z procesov s trockistami. Toho odsúdili a popravili. Dozvedel som sa, že popravili ešte jedného.

38. Ide o Lichačeva?

— Áno. O tom by bližšie mohol vedieť Doubek, ktorého súdili.

39. Ako to bolo s osobitným oddelením Ministerstva bezpečnosti?

— Nedávno o tom hovoril nový minister Josef Pavel v Rudom práve, že po známom procese s Rajkom v Budapešti na Ministerstve vnútra vytvorili oddelenie, ktoré riadili poprední predstavitelia strany. To je pre mňa novum. Za môjho ministrovania oddelenie, ktoré podliehalo iba istým funkcionárom strany, neexistovalo. Po mojom nástupe som ho okamžite zrušil.

40. Spomínali ste A. Mikojana ako Stalinovho vyslanca. Materiály z procesov sa prekladali do ruštiny a posielali do Moskvy. Viete, kto ich prekladal a nosil do Moskvy?

— Tých pracovníkov som nepoznal, lebo bývali vo vlastnej vile, ako všetci, čo na procese pracovali a spolupracovali so sovietskymi poradcami.

41. Ako to bolo s „bielou légiou"?

— Je nesporné, že na Slovensku, v slovenských horách sa organizovali skupiny ozbrojených ľudí a bolo treba zistiť ich zámer, aj to, či sa dopustili nejakých zločinov. Za môjho ministrovania bol proces v Čiernom Balogu a podľa môjho názoru sa postupovalo politicky správne. Veľkú väčšinu týchto ľudí vypustili z väznice ešte pred súdom, časť dostala malý trest, iniciátori väčší. Nikoho z nich nepopravili. Viem, že podobné skupiny boli na Spiši i na iných miestach. Za proces v Balogu sme zaviedli trestné pokračovanie proti náčelníkovi Štátnej bezpečnosti v Prešove Sadloňovi, lebo sa zaňho používalo násilie. Sadloňa odsúdili verejne v Čiernom Balogu.

42. V súvislosti s procesom so Slánskym ste prizvali špeciálne niektorých ľudí, ktorí tento proces viedli, napríklad Urválka.

— Ja som Urválka nepoveril, aby proces viedol. Urválek prišiel sám. Verím, že to, čo teraz píše, je pravda.

43. Aký bol váš vzťah k Ladislavovi Mňačkovi a Katarine Lazarovej?

— Ladislav Mňačko chodil k nám hrať šachy, čo bola príležitosťou, aby sme sa spolu vadili. Onoskoršie reportáže považujem za knihu plnú poloprávd. Napríklad inžinier z Oravskej priehrady nebol tak zaznávaný, zverilo sa mu výstavba Orlíka a dostal vysoké štátne vyznamenanie. S Katarínou Lazarovou som sa stretával pri rôznych príležitostiach. Mám všetky jej knihy a všetky som prečítal. Zohrala veľmi pozitívnu úlohu počas maďarskej kontrarevolúcie na južnom Slovensku. Chcela ma navštíviť i po roku 1963, ale zhodou okolností sme práve opravovali rodinný dom a potom už nezavolala.

44. Aký je váš názor na Rudolfa Strechaja? Jeho manželka tvrdí, že zomrel neprirodzenou smrťou.

— Jeho osobu nechcem škandalizovať. Mal som s ním spor o jeho tajomníka Verešváryho (Rudohradského), o ktorom som sa dozvedel, že za slovenského štátu bol redaktorom fašistických novín. Videl som, že vo svojom kádrovom materiáli klame, a preto som nechal preskúmať veci, ktoré napísal za slovenského štátu a ukázal som mu, že bol protikomunistickým elementom. Rudolf Strechaj určite zomrel prirodzenou smrťou. Bol mi známy tým, že sa nebál zimy a mal stále otvorené okná.

45. V Smene sme písali o Františkovi Štefánikovi, ktorého Vincent Pokojný obvinil, že vás mystifikoval.

— Pokiaľ ide o Pokojného, súdili ho. Žiadal rehabilitáciu. Či ho budú rehabilitovať alebo nie, to neviem. Je pravdou, že pripravoval ešte s jedným človekom nejaký program pre prípad, že by nastal zvrat. Skrýval to medzi drevom. Pokojný so Štefánikom sa nemohli znieść a Štefánik chodil žalovať na Pokojného a Pokojný ma navštevoval kvôli Štefánikovi.

46. Aká činnosť v procesoch vyvíjal minister spravodlivosti dr. Štefan Rais?

— Do procesov viac zasahoval jeho námestník Klos.

47. Súdruh Bacílek, mohli by ste vymenovať hlavných vinníkov v období kultu osobnosti, ľudí, ktorí sa u nás najviac previnili. Noviny spomínajú Novotného, Širokého, vás a iných.

— Noviny často škandalizujú a píšu nepresne. Na objavenie vinníkov z toho obdobia a ľudí zodpovedných za procesy stačí mi vziať zoznam štátnikov tých rokov, aby sa ľudia dozvedeli, kto bol zodpovedný za procesy a z akých postojov kto aký vplyv mohol mať.

48. Keď hovoríte o svojich pozitívach, rozhovorte sa veľmi presne a široko, ale akonáhle ide o nepríjemné otázky, odvolávate sa na kolektívne orgány. Kedy začali vlastné deformácie?

— Nezákonnosti sa nezačali roku 1948, ale už pred týmto rokom, napr. v maďarskej otázke. Hrubo sa porušil dekrét prezidenta republiky, najmä prisťahovanie Maďarov do Čiech.

49. A pri nemeckej otázke?

— Ani nie. O Nemcoch bola medzinárodná dohoda.

50. Hovorili ste, že ľudia, ktorí boli v tých rokoch vo funkciách, mali na tom podiel.

— Nie všetci, ale mnohí. To je aj dopovedaná otázka na Žingora.

51. Hovoríte, že noviny škandalizujú a spomínajú mená, ktoré sa im hodia. Vy ste ale povolanejší presne menovať zodpovednosť ľudí za to obdobie, nevynímajúc seba. Vy teda môžete veci spresniť. Prečo nechcete hovoriť otvorene?

— Treba vidieť politickú situáciu roku 1949 až do smrti Stalina. Nikto nesmie zabúdať, že sa konala schôdza Informbyra, na ktorej odsúdili Juhosláviu a jej činnosť ako zradcovskú v rozvoji robotníckeho hnutia. Že v tejto súvislosti sa viedla celá kampaň. Bol proces v Bulharsku. Koho možno považovať za hlavnú osobu? Koho možno obviňovať z procesu s Rajkom v Maďarsku? Rákossiho? Pravdepodobne. Pozatvárali ľudí v Poľsku, NDR i v ďalších socialistických krajinách. Padlo podozrenie na mnohých činiteľov, či už boli alebo neboli členmi strany. Svoju úlohu zohral tiež slonizmus. Mnohí štátnici a činitelia hľadali centrum medzinárodného spiknutia proti komunistickým stranám. Bolo to v období studenej vojny a popri skutočných agentoch zo špionážnych stredísk anglických, amerických a nemeckých veľkú úlohu zohralo podozrievanie. Nedávno bol výbuch vysokej pece v Třinci. Keby sa to stalo v období toho všeobecného upodozrievania, označilo by sa to ako sabotáž a hľadali by sme nepriateľa. Na Československo sa nemožno pozerať ako na izolovaný jav.

52. Dovoľte nám ešte túto otázku: Za ktorých odsúdených ľudí sa cítite zodpovedný?

— Za Frejku, Franka, Gemindera a Gottwaldovho osobného lekára.

53. Popri politických boli aj hospodárske procesy. Máme na mysli napríklad bratislavského zlatníka Frostiga.

— Vyšetrovali a súdili mnohých kapitalistov, ktorí ukrývali veľké cennosti. Bol medzi nimi aj multimilionár Frostig. V Bratislave bola výstava jeho zhabaného zlata, drahokamov, dolárov, atď. Za ukrývanie týchto hodnôt ho odsúdil dr. Artur Šimko na trest smrti a popravili ho.

54. Ako sa, súdruh Bacílek, cítite?

— Povedal som vám, že chvíľami strácam nervy, ale po vyjasnení aj mnohých vecí sa cítim lepšie. Ubezpečujem vás, že ja samovraždu nespácham.

V mene našich čitateľov vám ďakujeme za odpoveď.

Emil REMEŇ — Milan VAROŠ

SMENA, 13. mája 1968, str. 3.

Alexander Polakovič

Otázniky pred nami

Udalosti posledných mesiacov s časom vnútropolitickom kontexte zákonite poznačia aj niektoré naše názory na orientáciu čs. zahraničnej politiky. Napriek tomu, že sme vždy zdôrazňovali, že ČSSR je subjektom na poli medzinárodných vzťahov, nepôsobilo to často dosť presvedčivo. Ponechajme bokom širokú súvislosť a sústreďme sa na jeden — dnes široko prediskutovaný problém, ako by sa mali vyvíjať naše vzťahy k Nemeckej spolkovej republike, keď prvý krok sme už podpísaním dohody o obchodných zastupiteľstvách urobili, aké sú naše možnosti, pokiaľ až môžeme ísť a čo z toho vyplynie pre náš štát.

Protikladný vývin

Donedávna boli u nás veľmi rozšírené názory, že naša republika v postoji k NSR by mala postupovať prostredníctvom tzv. malých krokov, čo by v skutočnosti oddialilo normalizovanie našich vzájomných vzťahov do ďalekej budúcnosti. Pritom je príznačné, že aj tieto prvé malé krôčiky prišli po vytvorení veľkej koalície v NSR a po vyhlásení novej „východnej politiky" západonemeckou sociálnou demokraciou. Dnes ťažko jednoznačne tvrdiť, že tieto prvé kroky umožnila práve Brandtova „iniciatíva smerom na východ", alebo že ČSSR získala v SPD v západonemeckej vláde relatívne priateľnejšieho partnera k rokovaniu o normalizácii vzájomných vzťahov, i keď obe tvrdenia skrývajú v sebe časť pravdy. Prinajmenšom rovnako dôležité boli aj ostatné okolnosti: zmeny v medzinárodnej situácii v posledných rokoch, víťazstvo myšlienky, že každý štát má právo na vlastnú cestu k socializmu a z toho vyplývajúce zavedenie nových sústav riadenia národného hospodárstva vo viacerých socialistických štátoch, nutnosť ekonomickej spolupráce štátov s rozličným spoločenským zriadením atď. Pritom v našej republike pokračuje vývin k prehlbovaniu demokracie na všetkých úsekoch nášho života, čo umožňuje aj našej zahraničnej politike väčšiu akcieschopnosť a núti ju hľadať vlastné cesty k aktivizácii.

Práve tento moment, že naša zahraničná politika musí byť iniciatívna najmä v európskej politike, keď nechce hrať podružnú úlohu ku vlastnej škode, vedie k novému koncipovaniu nášho postoja a postupu voči NSR. Na druhej strane vývin v samotnej NSR, kde NPD dosť úspešne začala podľa slov jej ideológa Hessa „pochod na Bonn" získaním poslaneckých kresiel v zemských parlamentoch a v poslednom čase získaním desiatich kresiel v Badensku a Würtenbersku, taktika „malých krokov" by sa nám za osemnásť mesiacov nemusela vyplatiť. Pritom je treba poznamenať, že optimizmus, s akým vstupovala západonemecká sociálna demokracia do veľkej koalície v priebehu jej niekoľko ročného trvania, dostal vážne trhliny. Je to práve SPD, ktorá žne každým dňom za svoju nedôslednosť a bezalternatívnosť neúspechy a potenciálne množstvo jej voličov v budúcich spolkových parlamentných voľbách podľa prieskumov neustále klesá v prospech CDU/CSU a NPD. Aj v samotných kruhoch CDU sa stále častejšie ozývajú hlasy, že „každá strana raz môže byť schopná koalície", čo nahráva práve snahám pravicových kruhov dostať NPD v budúcnosti do vlády. Hess sa napríklad netají výpočtami, že by jeho strana mohla získať v roku 1969 v Spolkovom sneme najmenej 50 poslaneckých kresiel.

Rehabilitovaný „záujem"

V tomto smere stojí naša zahraničná politika pred vážnym rozhodnutím, akou formou a v akom časovom slede presadzovať naše záujmy v tejto oblasti. Treba pritom rozlišovať ekonomické a politické záujmy, i keď sa spravidla prelínajú. Kedysi sme si zvykli stotožňovať záujmy celej skupiny socialistických štátov s našimi vlastnými národnými záujmami bez toho, aby sme aj v tomto smere myslieli na dôsledky. Už dávno sa ukázalo, že „monolitné chápanie jednoty socialistického tábora vo všetkých oblastiach nielen že neosoží jednotlivým socialistickým štátom, ale škodí často tým štátom aj ako celku. Keď abstrahujeme vojenskú oblasť, ktorá nie je samozrejme zanedbateľná, práve naopak, zákonite určuje našu základnú zahraničnopolitickú orientáciu na ZSSR a ostatné socialistické štáty — musíme konštatovať, že koncepčná nedoriešenosť našich vzájomných ekonomických vzťahov v rámci RVHP pomohla prehĺbiť technologickú priepasť medzi naším priemyslom a priemyslom vyspelých západných krajín, konkurenčná schopnosť našich výrobkov na svetových trhoch je závislá práve na urýchlenom vyrovnaní tejto vážnej disproporcie. Je preto pochopiteľné, že naším najvlastnejším záujmom bude orientovať aj našu zahraničnú politiku na presadzovanie takých záujmov vo svete, ktoré by mohli výrazne pomôcť pri prekonávaní týchto nedostatkov.

Keď v tejto súvislosti spomíname NSR, musíme si uvedomiť, že objem nášho obchodu s NSR v rámci kapitalistických štátov je jedným z najväčších a že tento objektívny trend je stále väčší, pritom je našim výsostným záujmom dosiahnuť po dlhých rokoch výraznejšie zlepšenie vzťahov s naším západným susedom aj na poli politickom a medzištátnom. Navyše takáto politika môže prospieť aj ostatným socialistickým štátom napriek niektorým hlasom, že by narušila „jednotu" socialistického tábora. Práve v tomto bode treba konečne začať bez predsudkov rozlišovať medzi záujmami celku a jednotlivcov. Posilnenie našej politickej a ekonomickej váhy na medzinárodnom fóre musí objektívne prispieť aj k posilneniu prestíže celého socialistického tábora. Na druhej strane si nemôžeme dovoliť uchyľovať sa ustavične k nedomysleným kompromisným riešeniam, ktoré nielenže neprospievajú celku, ale naše záujmy často o to viac poškodzujú.

Vzťah k EHS

Postoj k NSR logicky súvisí aj s postojom voči krajinám Európskeho hospodárskeho spoločenstva, ktorého je NSR význačným členom. Aj na tomto poli máme veľa možností pre iniciatívnu politiku. Je známe, že stanovisko RVHP voči EHS je v dnešnej dobe prinajmenšom zastaralé a nedáva veľa možností k urýchleniu nášho ekonomického rozvoja. Doterajšie zvažovanie rúk jednotlivých členských štátov RVHP uzneseniami, ktoré pramenili väčšinou z politických motívov, dnes nie je namieste. Izolácia našej ekonomiky smerom na Západ by ešte viac prehĺbila technologickú priepasť medzi nami a štátmi západnej Európy.

Kde sú hranice?

Pri všetkých úvahách o rozvíjaní iniciatívy našej zahraničnej politiky voči NSR máme na mysli aj hranice, ku ktorým môže táto iniciatíva dospieť a ktoré už nemôžeme prekročiť.

Tieto hranice sú najmä politického charakteru a zasahujú až do oblasti národnej bezpečnosti a k skutočným životným záujmom celého socialistického tábora. Tu si však treba obojstranne „naliať čistého vína", t. j. jasne tieto hranice aj NSR definovať.

Otázka mníchovskej dohody ostáva pre nás aj naďalej na jednom z prvých miest, ale nemyslíme si, že rozdielnosť názorov na časové určenie jej platnosti či neplatnosti by nebolo možné pri troške dobrej vôle na oboch stranách prekonať. Medzinárodné vzťahy poznajú niekoľko príkladov na to, ako riešiť podobné otázky a trvať pritom na svojom stanovisku. Klauzula o tom, že „obe strany si vyhradzujú v tomto smere právo na vlastné stanovisko" by mohla napomôcť urobiť krok vpred bez zbytočného zdržovania. Na druhej strane treba mať na pamäti, že program krajnej pravice, ktorá v NSR získava stále viac prívržencov, by takéto — do istej miery kompromisné — riešenie zrejme na dlhý čas znemožnil. Koniec-koncov sme dokázali aj v našej dohode o obchodných zastupiteľstvách zachovať si vlastné stanovisko v otázke tzv. berlínskej klauzuly a pritom dosiahnuť pokrok v normalizácii obchodných vzťahov. Aj ďalšie zásadné otázky — ako je rešpektovanie hraníc na Odre a Nise, vzťah k NDR a pod. — možno pri obojstrannej dobrej vôli zahrnúť do sféry otázok, na ktoré si zúčastnené strany nechávajú vlastný názor.

Normalizácia našich stykov s NSR má pre nás a pre socialistický tábor nielen ekonomický, ale aj politický význam. Aktivizácia pravicových síl na jednej strane a búrlivá reakcia v tábore tzv. mimoparlamentnej opozície, ako aj medzi ďalšími umiernenými vrstvami západonemeckej spoločnosti ukazuje, že dochádza k prudkej polarizácii v rámci celej spoločnosti a že úspechy pravice nemôžeme vždy a jednoznačne pripisovať iba na vrub spoločnej vlády a západným veľmociam, ale sčasti aj na naše konto. Mám na mysli skutočnosť, že naša dlhodobá politicko-kultúrno-ekonomická nepritomnosť v NSR objektívne rozšírila pole pre pravicové sily, ktoré navyše využívajú aj neschopnosť západonemeckej sociálnej demokracie poskytnúť obyvateľstvu rozumnú a najmä presvedčivú demokratickú alternatívu. Práve v dnešnom čase by bolo politicky krátkozraké vlastným príkladom nepresvedčovať sústavne aj západných Nemcov o tom, že tu ešte rozumná, nenásilná a pritom veľmi demokratická alternatíva je.

Európska bezpečnosť

V komplexe rozličných problémov našej zahraničnej politiky voči západnej Európe stojí na poprednom mieste úloha čo najaktívnejšie prispieť k vytvoreniu takého systému európskej bezpečnosti, ktorý by účinne znižoval riziko vypuknutia svetovej vojny. Aj tu sa našej zahraničnej politike núkajú ešte zďaleka nevyužité možnosti. Ale aj v tomto smere kým nedosiahneme väčšiu normalizáciu vzťahov k NSR, nemôžeme vážne počítať s účinným systémom európskej bezpečnosti a mnoho našich dobrých snáh by vyšlo naprázdno.

ĽUD, 11. mája 1968, str. 3. a 5.

Posl. dr. J. Kyselý (SSO) k vládnemu vyhláseniu

KSČS A INÉ POLITICKÉ STRANY

Programové vyhlásenie vlády, ktoré nedávno odznelo z úst predsedu vlády, sa svojou formou a sčasti i obsahove podobá tým, čo už odzneli na pôde NZ. A predsa je tu podstatný rozdiel, ktorý vidím v tom, že sa bude realizovať za podstatne iných podmienok. Budú to nielen nové formy riadenia, ale — a to predovšetkým — i uvoľnenie iniciatívy širokých más. Preto ho možno, podľa môjho názoru, odsúhlasiť. Skôr však, než zdvihnem zaň ruku, dovoľte mi predniesť pár poznámok.

Prvá poznámka bude patriť výroku, že nová vláda je vládou Národného frontu. Tu sa žiada dodať, že i stará vláda bola tiež taká, a to i čo do počtu vládnych kresiel. Dúfam preto, že nebudeme v rozpore, keď poviem, že zmena osôb na dvoch rezortoch dvoch českých politických strán nebude a nemala by byť jedinou zmenou v poňatí nového Národného frontu. O tom svedčí ďalšia veta z programového vyhlásenia vlády, že bude vytvárať (rozumej vláda) predpoklady pre uplatnenie podielu politických strán, spoločenských organizácií i bezpartajných na prácach vlády. Prečo teda o týchto veciach hovoriť? Predovšetkým preto, že doterajšie vzťahy medzi vedúcou zložkou KSČS a ostatnými politickými stranami boli nedobré. Ba čo viac, boli nedôstojné pre jedných i pre druhých. Politické strany — nielen naším pričinením — sa viac podobali debatným krúžkom ako politickým stranám. To v dvojnásobnej miere platí o politických stranách na Slovensku. Niet času na rekriminácie starých hriechov a ani neviem čomu by to malo slúžiť. Za správnejšie považujem uprieť zrak do budúcnosti, ako ísť ďalej, keď máme ísť na platforme — už po druhý raz — obrodeného Národného frontu. Potreba hovoriť o tom je daná tým, že v tomto smere je mnoho nejasností i pochybností, a to ako vo vedúcej zložke, tak i v politických stranách samých, ale predovšetkým i v najširších masách. O tom svedčí nielen Akčný program KSČS, ale i diskusie a polemiky v tlači. Trochu svetla vniesol dr. Císař na krajskej konferencii v Plzni. Ale radšej sa vrátim k otázke, čo a ako ďalej. Než k tomu pristúpim, chcem podčiarknuť, že sú to názory moje osobné, s nikým nekonzultované a nikoho nezaväzujúce. Necítim potrebu meniť niečo na svojom stanovisku, ktoré som zverejnil pred 20 rokmi v denníku Ľud, ako generálny tajomník SSO v článku nazvanom „Občania, na slovíčko". Ohlas tohto článku bol taký, že kvôli nemu bolo zvolané predsedníctvo Akčného výboru Slovenského NF, kde článok bol odmietnutý ako výraz toho, že som nepochopil význam februárových udalostí r. 1948. A predsa v tomto článku nešlo o nič iné, ako o ponuku k úprimnej spolupráci s KSS tých našich členov, ktorí sa do tejto spolupráce hlásili ešte pred februárom alebo bezprostredne po ňom. Šlo nám teda o to, aby sme ako partneri (a ani nie na báze rovný s rovným), teda spolupracovníci, mali možnosť vyjadrovať sa aspoň s hlasom poradným k otázkam politickým a hospodárskym, a to pred ich definitívnym spracovaním. Chceli sme tak svojimi organizáciami a svojimi členmi pomáhať pri budovateľskom úsilí našej republiky kráčajúcej k socializmu.

O VZÁJOMNÚ DÔVERU

Ďalším postulátom bola vzájomná dôvera, bez ktorej niet spolupráce. Podozrievanie a pocit strachu túto spoluprácu naštrbovali a ju marili. Nie je pravda, že by z obavy pred návratom ku kapitalizmu bola musela byť taká ostražitosť, aby sme si navzájom nemohli rozumieť. U nás — dnes ako i v minulosti — návrat ku kapitalizmu je a bol nemyslitelný už i preto, že ho nechcú široké masy oboch našich národov. Túto skúsenosť som získal nielen u robotníkov, ale i družstevných roľníkov, ako i v neposlednom rade u našej inteligencie. Som presvedčený, že drvivá väčšina nášho ľudu je za socializmus, obohatený o demokratické princípy a humanitné idey. Pravda, nejde nám iba o slová, ale o plný obsah. Nie je myslitelné, aby bývalý funkcionár sa stal takmer štvancom a nemal existenčné možnosti, ako to bolo (a tento stav trvá — to z vlastnej skúsenosti). A v demokratizačnom procese, podľa mojej mienky, majú čo povedať i jestvujúce politické strany, ako i spoločenské organizácie, ale i najväčšia skupina ľudí — bezpartajní. Považujem za prvý a (— podľa slov predsedu vlády) — i nie posledný krok ich zastúpenie v Predsedníctve NZ. Akú formy budú voliť politické strany, aby si našli svoje dôstojné miesto s vlastnou tvárou nielen v demokratizačnom procese, ale i v rozvoji našej ekonomiky? To bude záležať predovšetkým od nich samých, od ich kádrovej zdatnosti, ako aj

ĽUD, 11. mája 1968, str. 3. a 5.

9/140/XI

KSČS A INÉ POLITICKÉ STRANY

(Pokračovanie z 3. str.)

politickej prezieravosti. No na druhej strane bude to závisieť i od vedúcej zložky, aké možnosti dá svojim 20-ročným partnerom. V tomto smere nechcem robiť úsudky už i preto, že na to nemám nijaký pouvoir. No v čom vidím nepopierateľné práva v činnosti politických strán je, aby ony samy a len ony si robili svoju kádrovú politiku. Lebo ony najlepšie vedia posúdiť politické, odborné i charakterové vlastnosti svojich funkcionárov a členov. Treba čo najrozhodnejšie odmietnuť také zásahy do kádrovej práce, ktorá spočíva na osobných konexiách, a tým menej ako odmenu za pochybné informácie z domácej kuchyne.

V diskusii o demokracii bolo veľa povedané a ešte viac napísané. To preto, že demokracia nielen obsahove, ale i formou za líši nielen v tej-ktorej doba, ale má svoj odlišný charakter svojím historickým vznikom a jej ďalšími tradíciami. Uplatňuje sa v rozmanitých spoločenských zriadeniach — a tak vidíme demokratické zriadenia v konštitučných monarchiách (severské štáty a Anglicko), v buržoáznych republikách (Francúzsko a Taliansko), ale i v rozvojových krajinách. U nás hovoríme o socialistickej demokracii. Čo je teda demokracia, keď ju vidíme v tak rozmanitých spoločenských zriadeniach? Presnú definíciu odo mňa nečakajte. Ale ak definujem politiku, ako boj o moc (koniec koncov je iba jednou z mnohých definícií; Lenin ju napr. definoval ako umenie viesť masy), potom demokracia by mala byť kontrolou o zárukou, že táto štátna moc nebude zneužitá kýmkoľvek a v prospech kohokoľvek. V tom je i zmysel deľby moci formulovaný Montesquieom v diele „Duch zákonov". A v tejto súvislosti sa nastolila i otázka opozície, a to v tom zmysle, či je bez nej demokracia a či nie.

OPOZÍCIA?

Podpredseda vlády dr. Husák v rozhovore so zahraničným novinárom odmietol opozíciu s tým, že neposkytuje záruky demokracie. Pre toto tvrdenie je dosť príkladov v histórii. Pre ilustráciu aspoň jeden. Je ním weimarské Nemecko, ktoré prešlo do fašistickej diktatúry. Ale zas na druhej strane je i mnoho príkladov pre to, že opozícia je účinným prostriedkom proti zneužitiu štátnej moci. Pravda, pod pojmom opozícia netreba rozumieť bezhlavú negáciu všetkého, čo vláda robí. I opozícia má svoju náplň a formu, odlišnú od zriadenia i od tradície. Ide o rovnaké pravidlá hry, platné pre obidvoch partnerov. Myslím však, že v našom prípade nepôjde o opozíciu za každú cenu, ale pôjde iba o kontrolu a záruky proti zneužitiu štátnej moci. Každá moc je totiž opojná a sama osebe zvádza, aby sa použila, alebo i zneužila, lebo je známe, že je ľahšie rozkazovať, ako previedčať. Treba však dodať i to, že u nás niet podmienok pre opozíciu v zmysle západných demokracií.

Preto vítame to konštatovanie vlády, že bude pôsobiť tým smerom, aby sa rozvinul a fungoval systém účinných záruk. Ak sa to podarí, obohatí sa naša politická i spoločenská veda o nové formy demokracie. Bude to čin veľmi záslužný.

ČESI A SLOVÁCI

Pokiaľ ide o štátoprávne usporiadanie našej republiky, som za také riešenie, aby Slováci mali pocit, že naša republika je im láskavou matkou, a nie macochou. Ak toho zárukou má byť federatívne usporiadanie, nech sa teda uvedie do života. No na druhej strane som povinný povedať i to, čo si o tom myslí český občan. Vyslovuje svoje obavy čo do jednoty štátu. Bude preto treba vyvinúť značné úsilie, aby federatívne zriadenie bolo chápané rovnako v oboch častiach štátu, najmä však i v tom smere, aby Česi sa zbavili pocitu slovenského separatizmu. Nieto totiž pararely medzi rokmi 1938 a 1968. V tomto zmysle sme dlžníkmi našej verejnosti.

SME TAKÍ BOHATÍ?

K hospodárskej časti programu je mi ťažko vyjadriť sa. Podľa môjho názoru niet na to dosť podkladov. Bolo by treba mať rozbory ekonomické i finančné. Uznávam síce, že nové metódy riadenia uviesť do života by pomohlo pri procese ozdravenia nášho hospodárstva, ale súčasne som i toho názoru, že nie menej významný je i faktor štruktúry nášho priemyslu. To konečne je i vo vládnom vyhlásení. Dotácie nášho priemyslu vo výške 30 miliárd korún ročne je príliš veľká ťarcha na tak malý štát. Ani v prednese ani v písomných podkladoch vládneho vyhlásenia niet rozborov, ktoré odvetvia to zapríčiňujú. Ale asi nebudem ďaleko od pravdy, že to je predovšetkým hutníctvo.

A tak sa natíska otázka veľmi nepríjemná: čo s NHKG a čo s Východoslovenskými železiarňami, keď sú, ako sa domnievam, tak stratové a pritom pohltili miliardové investície? Ťažko odpovedať a ešte ťažšie niečo urobiť alebo poradiť. Ale takýchto otázok je ešte viac.

Tak ešte jednu. Naše strojárstvo svojou výrobou bralo 70 %-ný podiel na svetovom sortimente výrobkov. Čo sa v tejto oblasti stalo, aby sa tento nemožný stav odstránil?

Ale i bez ohľadu na vyššie uvedené, opakujem, čo som povedal v úvode, že budem hlasovať za program vlády, i keby to malo jednomyseľnosť ako chybu krásy. Veď veľká doba — a tou je i tá naša, vždy zjednocuje sily — preto aj my, zástupcovia ľudu sa zjednoťme okolo vlády a pomôžme premeniť jej program na skutočnosť.

(Prednesené v Národnom zhromaždení 2. mája 1968.)

Nekomunistické strany

Pavel Prístavka člen KV SSO

Keď počúvam prejavy našich štátnikov a čítam politické úvahy v dennej tlači, cítim určité sklamanie, že nekomunistické strany (na Slovensku Strana slovenskej obrody a Strana slobody), sa spomínajú len zriedka — a ak ich niekto aj spomenie, nuž len akoby na okraji, ako spoločenské organizácie bez náležitého vplyvu v našom politickom živote. V akčnom programe KSČS v stati „Bez práva niet zodpovednosti" sa medziiným uvádza: „Na tvorbe štátnej politiky sa podieľa celý Národný front, politické strany, ktoré ho tvoria, i spoločenské organizácie."

Ako člen Strany slovenskej obrody chcem k tomu urobiť niektoré poznámky a položiť otázky, na ktoré by som rád dostal odpoveď.

Myslím, že deformácia socializmu, čo u nás na prvom mieste znamenalo deformáciu politického života, sa po roku 1948 prejavila najmä v znemožnení normálnej činnosti nekomunistických politických strán. Strana slovenskej obrody vznikla z trosiek bývalej Demokratickej strany. Mocensko-administratívne zásahy sa nedotkli len konzervatívnych a spiatočníckych skupín vo vedení DS, ktoré prekážali realizácii Košického vládneho programu, ale tvrdo zasiahli aj masy nesporne pokrokových členov, ktorí plnili odkaz Slovenského národného povstania, boli verní pokroku a snahe po sociálnej spravodlivosti a svojou politickou prácou v národných výboroch SNR a NZ i svojím dielom na pracoviskách sa v ničom nespreneverili spoločnému programu košickej vlády. Pri kádrovaní na pracoviskách sa členstvo v DS pokladalo za bezmála takú závadu, ako členstvo v HSĽS alebo v HG, v DP alebo FS. Dohužiaľ, na členstvo svojho otca či matky v DS doplatilo nejedno nadané dieťa pri rozmiestňovaní mládeže na štúdiá a do životného povolania.

Strana slovenskej obrody zostala malou politickou stranou akiste nie pre neschopných ľudí, ktorí v nej pracovali, ale pre objektívne nepriaznivé podmienky, v ktorých sa borila o svoju existenciu. Možno len s vďakou oceniť, že aj v nepriaznivých podmienkach jej zástupcovia v záujme nášho ľudu a štátu vykonali veľa pozitívneho v národných výboroch, v Slovenskej národnej rade, v Národnom zhromaždení a v spoločenských organizáciách, najmä v mierovom hnutí, ZČSSP, Červenom kríži, ZPB a iných.

Ide mi však hlavne o otázku: zohľadní sa teraz, v demokratizačnom procese, skutočnosť, že deformácia nášho politického života zapríčinila aj faktické živorenie Strany slovenskej obrody? Akým spôsobom sa nahradí ujma, že nemohla na širšej a slobodnejšej báze, a to dôsledne v línii budovania socializmu, rozvíjať svoju politicko-organizačnú prácu, získavať pokrokových ľudí, uvedomelých vlastencov, do svojich radov?

Na tieto otázky dáva čiastočnú odpoveď akčný program KSČS, a to v celkovej demokratickej zásade, že odteraz sa systém viacerých politických strán na platforme Národného frontu bude uplatňovať slobodne, prestáva doterajší numerus clausus pre prijímanie členov do nekomunistických strán (a tak i do SSO). To je nesporne veľký pokrok a naši občania sú zaň vďační.

Ale odpoveď v Akčnom programe KSČS som nazval len čiastočnou preto, lebo dôsledky doterajších nepriaznivých okolností, v akých nekomunistické politické strany pôsobili, zostávajú. Je faktom, že záujem bezpartajných občanov napr. o Stranu slovenskej obrody rastie. Za členov sa hlásia mnohí statoční občania, ktorí majú k socialistickému zriadeniu kladný vzťah. Tento ich vzťah sa v dôsledku demokratizácie nášho politického, hospodárskeho a kultúrneho života, ale v nemalej miere aj v dôsledku už vykonanej alebo pripravovanej nápravy chýb a porušovania socialisti zákonnosti, ešte viac upevnil.

Jiří Lederer v Literárnych listoch v čísle 4 v článku „Připsáno politickým stranám" citujúc poznámku talianskeho politického pracovníka, ktorý naše nekomunistické strany označil za „slepé střeva našeho politického systému" a sám kritizuje „mlčení samých politických strán". V tom samom časopise autor Kľokočka o postavení nekomunistických strán napísali „Ke svému oživení musely by tyto strany nejprve nabýt sami sebe, své sebeuplatnění v nové politické struktuře naší společnosti."

Domnievam sa, že tieto a im podobné hlasy o nekomunistických stranách sú naplnené neoprávneným pesimizmom. Nekomunistické strany nie sú slepými črevami a aspoň o Strane slovenskej obrody hovorím s pevnou nádejou, že nájde dosť zdravých síl na sebauplatnenie.

Som presvedčený, že nový program Strany slovenskej obrody, ktorý sa vážne pripravuje, vystihne jej základné ciele a správne metódy politickej činnosti tak, že SSO bude významným činiteľom v našom socialistickom politickom živote.

Na slovíčko...

priateľom v Poľsku

Vo včerajšom čísle sme uverejnili úryvok z komentára Trybuny ludu, ústredného orgánu Poľskej zjednotenej robotníckej strany, ktorý vlastne po prvý raz zaujíma vyhranené stanovisko k situácii u nás, keď píše: „V procese obrody, ktorý začala KSČS, vystúpil na aréne politického života cudzí protisocialistický prúd, ktorý by chcel oslabiť vedúcu úlohu strany robotníckej triedy, likvidovať ľudovú moc a znepriateliť Československo s bratskými socialistickými krajinami ...", atď.

Nemali sme už v minulých dňoch miesto na uverejnenie zaujímavej správy o tom, že na varšavskej univerzite obnovili prednášky. Niekoľko fakúlt tam totiž zatvorili ešte 30. marca v súvislosti so študentskými demonštráciami. Tým rozhodnutím stratilo vtedy študentské práva 1616 študentov, ktorí sa museli znovu prihlásiť — nie všetkých však prijali.

Na Poľsko mám veľmi pekné osobné spomienky, mám tam i viacero priateľov, nemôžem zabudnúť na naše skutočne neformálne srdečné vzťahy. Môžem s plným vedomím zodpovednosti vyhlásiť, že cieľom toho, čo sa teraz odohráva u nás, nijako nie je ani v najmenšom narúšať naše vzťahy. Ak sa tu, vo vnútri republiky, stretávajú rozličné názory a stanoviská, znamená to, že všetky vrstvy a skupiny našich občanov diskutujú demokraticky o budúcnosti tohto štátu, ktorého sú občanmi. Majú na to právo — veď socializmus nie je dogma, apriorne stanovená jednou skupinou, je to vývoj k sociálnej spravodlivosti. Ak niekto kritizuje komunistického funkcionára — nemusí byť revizionistom, veď takto by sme glorifikovali neomylnosť verejných činiteľov — a to už vôbec nie je socialistické. Ak má niekto výhrady k programu komunistickej strany, nemusí byť antikomunista, pretože ani politická strana nie je neomylná a ak chce hrať pozitívnu úlohu vo vývoji národa ako celku, musí rešpektovať aj hlasy iných. Práve tak ak niekto napríklad verí, že Izrael nie je imperialistický štát a má všetky práva na existenciu, nemusí byť sionistom v tom pejoratívnom zmysle slova, aké radi používajú práve naši poľskí kolegovia. Na okraj pripomínam, že ak oni majú výhrady proti tomu, že si u nás môže každý povedať svoje, nesmú sa diviť, že aj my máme výhrady, ak si u nich každý nemôže povedať svoje. Je vecou diskusie, čo z toho je demokratickejšie. To však nie je argument pre narušovanie našich stykov. Nechápem napríklad, prečo poľskí pohraničníci vrátili z hranic skupinu pražských študentov s vysvetlením, že styk je na čas prerušený. Poľskí študenti azda nemajú právo na vlastný názor, nemajú právo, ktoré patrí tradične k základným v celom civilizovanom svete? Vtedy, keď boli vo Varšave, Krakove a aj inde také rušné dni, písali sme o tom málo, pretože to poľskí diplomati považovali za zasahovanie do vnútorných vecí štátu, i keď bolo jasné, že sú tam mnohí ľudia diskriminovaní. Ale rešpektovali sme požiadavku nenarušiť naše priateľstvo. A teraz tí istí ľudia, ktorí pred dvanástimi rokmi potešiteľne liberalizovali v Poľsku stalinský systém (a my sme sa tešili a vtedy im to aj závidelil), nás obviňujú z antikomunizmu a nezodpovednosti!

Váš „úprimný nepokoj a starosť", kolegovia zo Życia Warszawy, nie je na mieste. Pamätajte, že svet sa díva na vás i na nás, že naši i vaši občania čakajú činy, chcú žiť lepšie, a to všetci bez ohľadu na svetonázor, sociálne postavenie, vzdelanie alebo rasu. Rozhodne nám nemôžete vytýkať, že nové Československo im to nechce umožniť.

Juraj Alner

ĽUD, 12. mája 1968, str. 1.

Družstvá na Slovensku budú samostatne exportovať

UNICOOP v Bratislave

Bratislava (ľud) — Družstevný podnik zahraničného obchodu UNICOOP, ako komplexná obchodno-právna filiálka pražského podniku pre import a osobitne pre export ovocia, zeleniny, húb a lesných plodín, začne od 1. júla t. r. pôsobiť aj v Bratislave.

Táto prvá lastovička zahraničného obchodu vo federalizovanom Slovensku — ako dnes informovali novinárov zástupcovia Slovenskej plánovacej komisie — bude od januára 1969 nie už ako pražská filiálka, ale ako samostatný družstevný exportér. Veľa výhod tým získajú slovenské družstvá keďže sa budú môcť priamo podieľať na devízových výsledkoch. Už dnes možno tvrdiť, že takéto odcentralizovanie ovplyvní prudký vzrast exportu slovenskej zeleniny, ovocia a najmä húb a lesných plodín. Potvrdzuje to napr. skutočnosť, že keď sa na Slovensku zriadilo generálne riaditeľstvo mlíčkárenského priemyslu, vývoz mliečnych výrobkov, zvlášť sýrov a bryndze zo Slovenska sa okamžite o desaťnásobok zvýšil.

Slovenská plánovacia komisia, ako garančný partner UNICOOPU na Slovensku perspektívne ráta s tým, že by sa tento podnik zahraničného obchodu staral aj o vývoz slovenského folklóru — ľudových umeleckých predmetov, textilu, bytových doplnkov, výšivick, rezbárskych prác a podobne.

(jan)

ROĽNÍCKE NOVINY, 7. mája 1968, str. 3.

V NOVEJ ORGANIZAČNEJ ŠTRUKTÚRE

Správne postavenie STS

Dnes, keď sa pripravuje návrh ako zabezpečiť naplnenie akčného programu KSČ v poľnohospodárstve, mnohí zodpovední funkcionári zabúdajú, že STS sa založili ako prvé socialistické poľnohospodárske organizácie, ktorým bol daný celospoločenský význam programom Gottwaldovej vlády v roku 1948. S odstupom dvadsiatich rokov možno potvrdiť, že STS splnili zodpovednú úlohu pri rozvoji poľnohospodárstva, najmä pri sprieľmyselňovaní jeho výroby.

Paušálnou a deformovanou aplikáciou rozhodnutia príslušných orgánov v roku 1958 o prechode mechanizačných prostriedkov z STS do poľnohospodárskych podnikov sa zmenilo pôvodné poslanie STS a nepriaznivo sa ovplyvnil aj vývoj mechanizácie. Nediferencovaným prístupom pri odpredaji techniky STS, neprihliadajúc na podmienky v poľnohospodárskych podnikoch, sa stratili hodnoty a poznatky z organizácie pri využívaní mechanizácie v poľnohospodárstve. Prejavilo sa to najmä odchodom kvalifikovaných pracovníkov potrebných pre využívanie techniky z poľnohospodárstva do iných odvetví. V mnohých okresoch sa stali STS kádrovou rezervou pre podniky ČSAD. Podstatne sa znížilo využívanie techniky a nastal prudký pokles ekonomiky pri využívaní mechanizačných prostriedkov.

Podniky služieb

Mnohé skúsenosti sme sa snažili znovu uplatňovať a zaviesť do praxe v roku 1961 a 1963 hnutím komplexne mechanizovaných brigád a iných foriem organizácie práce. Avšak dôsledky paušálneho, nerozumného rozhodnutia z roku 1958 pre určitú skupinu poľnohospodárskych podnikov sa ako tak napravili v roku 1964, keď STS začali znova rozvíjať v širšom meritku svoje služby pre poľnohospodárske podniky.

STS začali kupovať novú techniku, začali poskytovať a rozširovať služby, ktoré pre poľnohospodárske podniky boli ekonomicky výhodné. Po rozličných reorganizáciách dostali vládnym nariadením č. 359/64 svoje legalizované poslanie v poľnohospodárstve ako podniky služieb. Ich činnosť v prospech poľnohospodárskych podnikov sa začala neustále rozširovať. V Zs. kraji u STS už v roku 1966 výrobná činnosť vzrástla oproti roku 1965 o 35 perc. a v poľných prácach až o 76 perc. Začali sa rozvíjať činnosti v nakladaní a rozmetaní maštaľného hnoja veľkokapacitnými nakladačmi, poskytovanie služieb v špičkových prácach pri hlbokej orbe, v kombajnovom zbere a podobne. (STS v Zs. kraji vlastnia 380 kombajnov SK-4.) STS v týchto rokoch plne využili možnosť neustále rozvíjať svoje služby až do roku 1967, kedy sa dostali do nemilosti bývalého ministra s. Mesteka na úkor nákupných organizácií.

Terajšie postavenie STS podľa rozhodnutia ministerstva z roku 1967 vyplýva zo zaznávania všetkého kladného, čo STS vo svojej práci urobili. Je pozoruhodné, že zatiaľ, čo u všetkých organizácií bola konštatovaná v rámci uplatňovania novej zdokonalenej sústavy riadenia nutnosť ekonomickej a podnikovej samostatnosti, strojovým a traktorovým staniciam ako národným podnikom táto samostatnosť sa nepriznala.

Boli uplatňované naivné argumenty, ktoré podľa pokynov ministerstva boli realizované zo strany výrobných poľnohospodárskych správ pri tvorbe okresných poľnohospodárskych združení proti uznaniu ich ekonomickej a podnikovej samostatnosti. Boli to argumenty ako napríklad: musíme vás mať v rukách, musíte byť pod rukou, musíte robiť ... Tento súčasný stav je v úplnom rozpore s tvorivým rozvinutím novej sústavy riadenia, ktorá predpokladá upevnenie podnikovej samostatnosti.

Postavenie STS ako pasívneho nástroja OPZ k riešeniu súčasných potrieb v okresoch a podcenením ich perspektívnej funkcie pri intenzifikácii výrobného procesu v poľnohospodárstve vychádza z neznalosti ich špecifických problémov, vedie k nedostatočnej informovanosti o rozvoji ich služieb v rámci štátu, brzdí predovšetkým ich rozvoj. Vytvára sa objektívna nutnosť uzatvárať svoju činnosť do rámca jedného okresu, robiť všetky práce v malom rozsahu a v malých sériách, čo vedie k zhoršeniu ekonomiky ich prác, ku spomaleniu rozvoja a ďalej prehlbuje stagnáciu zaostávajúcich STS.

Na princípe rovnoprávnosti

Teda oprávnene vzniká otázka, ako ďalej u STS? Aké postavenie dostanú v novej organizácii v poľnohospodárstve, pri napĺňaní akčného programu KSČ po dvadsaťročných skúsenostiach a tvorivej práci, na ktorú môžu byť právom hrdí.

Jednou zo základných požiadaviek je poskytnúť strojovým a traktorovým staniciam neobmedzenú možnosť rozvíjania služieb poľnohospodárskym podnikom. Vo svojich stanoviskách k tomuto problému predstavitelia STS v Zs. kraji zdôrazňujú, že chcú predovšetkým rozvíjať svoje služby v prospech poľnohospodárskych podnikov v okrese. Chcú však tieto služby poskytovať na základe rovnoprávnych dodávateľsko-odberateľských vzťahov medzi podnikmi pri rešpektovaní vzájomných ekonomických záujmov. Pri poskytovaní služieb chcú používať podľa záujmu spotrebiteľa všetky formy: od zákazníkových služieb, k vykonávaniu služieb za paušálnu úhradu až po servisný spôsob.

Aby však STS mohli zabezpečovať, čo najväčší progres vo svojich činnostiach, potrebujú k tomu plnú ekonomickú a podnikovú samostatnosť. Je im potrebné umožniť, aby sa mohli slobodne rozhodovať za akých podmienok sa zúčastnia určitých organizačných zoskupení podnikov, a to ako s poľnohospodárskymi podnikmi, tak aj s podnikmi ako dodávateľmi potrieb pre ich činnosti. Pri diskusii o združovaní sa všetky STS v Zs. kraji vyslovili za kooperáciu s poľnohospodárskymi podnikmi v okrese na princípe rovnoprávnosti podnikov. Ak však STS odvádza jedno percento a v niektorých prípadoch 3 perc. odvodu z hrubého dôchodu pre OPZ právom sa dožaduje od poľnohospodárskych podnikov časové plnenie vzájomných hospodárskych zmlúv, dodržiavanie zásad správnej deľby práce pre obojstranné využitie kapacity a podobne. Napríklad v opráváreństve: súčasný stav v deľbe práce u opráv je celoštátnom priemere taký, práce u opráv je v celoštátnom priemere taký, že JRD si opravujú 70 perc., STS 19 perc. a podnik Opravovne poľnohospodárskych strojov 9 perc. Ak by sa uplatnila správna deľba práce a opravy by sa robili podľa kvalifikácie len vo vybudovaných technicky a technologických zariadených dielenských kapacitách bolo by ekonomicky výhodné v JRD robiť cca 50 perc., na STS 30 perc. a u OPS 15—18 perc. opráv. Tým by sa celkové náklady na opravy v JRD znížili asi o 10 perc. V rámci štátu hodnota opráv predstavuje asi 2 miliardy Kčs. Čiže pre poľnohospodárske podniky by boli opravy lacnejšie a STS by využitím svojich kapacít si vylepšili podnikovú ekonomiku.

STS mali by mať možnosť zúčastňovať sa vzájomnej kooperácie podnikov na úrovni okresu a taktiež mali by mať možnosti zúčastňovať sa tejto kooperácie mimo okresu s ktorýmkoľvek podnikom.

Doterajšie pracovné výsledky STS a dnes uplatňovaný systém riadenia podnikov pomocou ekonomických nástrojov v národnom hospodárstve by mal byť zárukou a argumentom proti tým názorom akéhosi unikania z poľnohospodárstva do iných národohospodárskych sfér. Ak poznáme dnes potrebu a možnosti rozvíjania služieb STS, potom bude daná i správna odpoveď na zaradenie STS v novej organizačnej štruktúre poľnohospodárstva.

Ing. Július ZACHARDA

ROĽNÍCKE NOVINY, 7. mája 1968, str. 3.

SMER, 12. mája 1968, str. 3.

14/140/XI

Rokovanie okresných konferencií poznačené novým ovzduším

Demokraticky, znamená zodpovedne

Akou cestou pôjdeme?

Mimoriadny záujem o rokovanie okresnej konferencie strany v Banskej Bystrici bol pochopiteľný. Konferencia mala jednoznačne odpovedať na hlavnú otázku týchto dní: „Akou cestou sa pôjde v okrese po historických plénach ÚV KSČ? Podporí konferencia ich závery, alebo sa zaradí do druhého, protichodného prúdu?"

I keď správa o činnosti OV KSS nedala otvorenú odpoveď na tieto otázky, priebeh diskusie po obidva dni predsa potvrdil, že komunistom v prevažnej väčšine organizácií nie je ľahostajné, či sa obrodzovací proces dôsledne dokončí, alebo či sa pribrzdí a nakoniec zmarí. V diskusii mnohí delegáti otvorene kritizovali metódy a systém práce OV KSS, nie najlepší prístup k ľuďom a určitú povýšeneckosť niektorých pracovníkov sekretariátu OV, ktorí pri rôznych príležitostiach dávali stranícom cítiť svoje „mocenské postavenie". V praxi sa preto zdalo, akoby sa stratila zásada úzkeho spojenia strany s ľudom, čo vyvolávalo dojem, že straníci funkcionári sú izolovaní od skutočného života, od členských más. Skúsenosti, s ktorými sa delegáti konferencii zdôverili, potvrdili, že tu nešlo len o dojem, pretože vedúci straníci funkcionári „nemali čas" chodiť do základných organizácií, medzi radových členov. V niektorých — a nie málopočetných organizáciách — museli si často ich účasť v závode pri riešení najvýznamnejších hospodárskych i spoločenských problémov, priamo vynútiť.

V kritických príspevkoch ani jeden delegát však nenegoval doterajšie dobré výsledky, ktoré sa pod vedením OV KSS dosiahli v okrese Banská Bystrica, no všetci vyslovili názor, že nedostatky (najmä v metódach a systéme práce OV KSS) znemožnili docieliť prenikavejšie úspechy a v konečnom dôsledku oslabili dôveru členov strany i nepartajných v komunistickú stranu. Zástupcovia niektorých stranických organizácií (Svermove železiarne v Podbrezovej, Krajové štúdio čs. rozhlasu v B. Bystrici) žiadali pozbaviť funkcií tých vedúcich funkcionárov OV KSS a SKV KSS, ktorí podľa ich názoru deformovali a krivili líniu komunistickej strany.

V takejto atmosfére očakávali delegáti konferencie voľby nových stranických orgánov, pri ktorých by sa malo odrazić úsilie širokých členských más, aby sa v praxi, v konkrétnom živote uplatňoval nový duch strany. Kandidátka do OV KSS ukazovala, že väčšina bývalých funkcionárov má naďalej zotrvať na starom mieste. Z plénu sa ozvali hlasy aby sa návrh na nový OV KSS doplnil aj o ďalších kandidátov. Ale títo novonavrhovaní kandidáti neboli na volebnú listinu dopísaní a tak mali prakticky nepatrnú nádej, že ich konferencia zvolí. Mohlo sa tak stať iba vtedy, keby niektorí z pôvodných kandidátov nedostal nadpolovičnú väčšinu hlasov. Lenže poznáme starú volebnú prax: kto sa dostane na kandidátku, toho aj obyčajne zvolia. Tak tomu bolo aj na banskobystrickej okresnej konferencii. Mohlo by to byť i výrazom jednomyseľnosti voličov, ale priebeh diskusie veľmi jasne ukázal, že niektorí funkcionári stratili u členstva dôveru. Ak aj napriek tomu všetci kandidáti navrhovaní do OV KSS prešli, považujeme jednomyseľnosť pri voľbách za škodlivú a nebezpečnú. Môže byť prejavom aj toho, že niektorým delegátom okresnej konferencie bolo ľahostajné koho nakoniec zvolia do najvyššieho stranického orgánu v okrese. A s takouto praxou sa nemôžme vonkoncom stotožňovať.

Na záver konferencie vystúpil Jozef Púpala doterajší vedúci tajomník OV KSS v Banskej Bystrici a o. i. povedal: „Aj ja som predsa len človek a ako taký tiež som sa dopustil určitých chýb. Nepopieram to. Zamyslím sa nad svojou doterajšou prácou a spoločne s ďalšími členmi pléna OV KSS zhodnotíme všetky, a predovšetkým kritické príspevky, v ktorých bolo veľa námetov a pripomienok k stranickej práci i k jednotlivým funkcionárom. Z nich potom vyvodíme príslušné uzávery. Na požiadanie súdruha Cvika ešte oznamujem konferencii, že s kritikou, ktorú diskutéri adresovali Krajskému výboru KSS i jemu osobne, ako i ďalším funkcionárom SKV KSS, bude sa zaoberať plénum SKV KSS i krajská konferencia strany".

MILAN VRANIAK
SLAVO HAGARA

Viesť, nie riadiť

Ovzdušie okresnej konferencie strany v Lučenci možno právom prirovnať k živému názoru, pripomienok a návrhov, ktorá sa pohla hlavne v druhý deň rokovania. Delegáti vo svojich diskusných príspevkoch vystupovali otvorene, pravdivo, kriticky a nebáli sa ani predostrieť problémy. Zásadný obrat, ktorý nastal po decembrovom a januárovom pléne ÚV KSČ okrem iného ukázal aj to, že medzi ľuďmi je veľká podráždenosť a že už dlhší čas je narušená dôvera verejnosti v politiku strany. Mnohí z diskutujúcich komunistov a aj tých, ktorí nediskutovali si sťažovali, že strana nedostatočne informovala komunistov „tu dole" o tom čo sa dialo „tam hore". Preto na záver konferencie musela ešte raz vystúpiť vedúca delegácia ÚV KSČ, členka ÚV KSS s. Jolana Hlerzková. Delegáti ju požiadali, aby ich informovala o tom

/ Výňatky /

v čom bola chybná doterajšia politika strany a hlavne jej predstaviteľ s. A. Novotný. Škoda však, že to nepovedala na začiatku rokovania, keď hovorila o hlavných aspektoch decembrového a januárového plénia ÚV KSČ.

Je jasné, že rozpracovanie správnej a presnej politiky, zodpovedajúcej požiadavkám daného obdobia je vecou ústredného

Druhý deň rokovania zaujal podstatne viac, ako prvý, už aj preto, že diskutovať sa začalo hneď od rána a hladinu rozbúril diskusný príspevok súdruha Baláža, riaditeľa Kovosmaltu Fiľakovo (v období kultu odsúdený na 25 rokov). Jeho referát zaujal nie preto, že sa v ňom spomínali známe mená, ale preto, že súdruh Baláž pochopil podstatu problému a problémov, o ktoré v súčasnosti ide. Povedal: „Strana potrebuje ohrodný proces, ktorý nastal po obidvoch plénach, potrebuje získať dôveru ľudí, ktorá sa v poslednom období strácala. Predovšetkým my komunisti sa musíme snažiť úprimne napraviť deformácie v stranickej línii". Kriticky sa vyjadril k práci s. A. Novotného, ktorý „nielenže nesprávne uplatňoval líniu strany, ale bol aj jej hlavným aktérom".

DUŠAN KONČEK

SMER, 14. marca 1968, str. 1. a 4. 15/140/XI

Z diskusného príspevku súdruha D. Choluja na okresnej konferencii KSS v Kysuckom Novom Meste

Čas na prebudenie

„Nechcem nikoho poúčať, ani obviňovať," chcem len vyjadriť pocity svoje i svojich spolurodákov, ktorí denne, týždenne cestujú v preplnených vozňoch a autobusoch z Ostravska a z iných končín našej vlasti a za „živého boha" nechcú uveriť, že sme v tejto republike rovný s rovným, že Slovensko je „kvitnúcou záhradou", že na nás Slovákov stále niekto dopláca. Inými slovami — nikto z poctivých Slovákov a Čechov nechce veriť, že naše národné vzťahy sú usporiadané podľa marxistickej zásady o samourčení národov. Prečo? Veď tento štát riadia komunisti. Pracuje sa na štátoprávnej úprave vzťahov oboch našich národov. Chceli by sme poznať ľudí, ktorí na tom pracujú, aby zas nevymysleli nejaké „šťastné" riešenie, ktoré za pár rokov bude nutné meniť! Rozhodne v komisiách pre nové štátoprávne usporiadanie by mali byť súdruhovia Husák, Gosiorovský, Novomeský, Pavlenda, Kočtúch, historici, spisovatelia, k návrhu by sa mali vyjadriť všetci komunisti a hlavne celý slovenský národ — slobodne, dôstojne, bez zábran a obmedzení. Kolektívna, solídna analýza nech ukáže, čo je pre slovenský národ dobré, nie na 5 rokov, ale aspoň do roku 2000! Naše postavenie moderného socialistického národa, ktorý má 4,5 milióna príslušníkov doma a skoro 1,5 mil. vysťahovalcov v zahraničí, musí byť v tejto republike už konečne stabilné, úplne suverénne!

Necítime sa zaťažení nijakým dedičným hriechom. Práve naopak. Priniesli sme pre tento štát veľké obete, v Slovenskom národnom povstaní sme zbúrali „vlastný" štát, teda sme to s republikou vždy mysleli smrteľne vážne.

Už sa konečne chceme cítiť doma, a doma sme! A prosím vás, nech nás nejaký samozvaný činiteľ opäť neobviní z národnej precitlivelosti — veď sme už skôr necitliví a od národnej vlažnosti je len skok k cynickému kozmopolitizmu a zrade vlasti, ako sa to potvrdilo u generála Šejnu a jeho kumpánov. Že sme s našim slovenským socialistickým vlastenectvom išli skôr dolu z kopca, svedčí ľahostajnosť, s akou sme vlackrát tvrdo odsúdili našich čelných funkcionárov KSS a SNR pre tzv. nacionalizmus (ale väčšie národy nikoho neodsúdili pre veľmocenský šovinizmus), nikoho sme však v súčasnosti neodsúdili (aspoň morálne), pre zrádzanie národných záujmov za misu šošovice! Ani sme nezbadali, ako sa zrušil sbor poverenikov, okliešťila právomoc SNR a najvyšších straníckych orgánov na Slovensku, nikto sa slovenského národa nepýtal, či súhlasí so zmenou štátneho znaku, hoci tam nebol nijaký feudálny symbol, ale skromný odznak z obdobia Veľkomoravskej ríše, ktorý dokumentoval tisícročnú históriu kultúrneho slovenského národa. A vôbec sme nezbadali, že sme stratili hlavné mesto Slovenska — ani krv netiekla (a o hlavné mesto sa v histórii vždy tvrdo bojovalo). Nikto sa neozval. Svorne a disciplinovane sme mlčali. Kto mlčí, súhlasí.

Masaryk nám kedysi v buržoáznej ČSR radil: „Slováci, budete mať toľko práv, koľko si vydobyjete." A ďalej: „Slováci, hľaďte zbohatnúť!" (Oboje platí, žiaľ, i dnes.) A teraz by sme sa chceli spýtať: ktorí právnici pomáhali „rozširovať" právomoc SNR z roku 1960 a fiškálskymi formuláciami zakryli pravý stav veci? Robili to za úplatok, alebo zo strachu nám chceli nahovoriť, že čierne je biele? Ako to, že sa najvyšší činitelia nášho štátu naivne pýtali, čo je to Matica slovenská, prečo oslavujeme Ľudovíta Štúra a pod? Škody z protislovenského nihilizmu sa nedajú vyčísliť. Miesto urýchleného rozmachu v socialistickom budovaní, slovenskí kultúrni, vedeckí a politickí pracovníci museli veľkú časť svojej energie venovať na obranu. Obranu slovenskej kultúry, jazyka, umenia, politiky, i vlastných výdobytkov SNP. Začali sme sa obávať o vlastnú existenciu slovenského národa (pravda, nie všetci). Ešte pred dvoma rokmi sme zbytočne plytvali silami v boji za upevnenie samobytnosti slovenského jazyka. Tí, čo sa v národných otázkach ukázali ľahostajní, alebo jednoducho hlúpi, nech idú preč od riešenia štátoprávnych vzťahov slovenského a českého národa. Treba spravodlivo priznať, že slovenský národ mal a má veľa vynikajúcich priaznivcov v Čechách. O tieto otázky má obrovský záujem najmä slovenský ľud. Že veciam nerozumie? Len sa porozprávajte s robotníkmi, roľníkmi a mládežou, počúvajte rozhovory vo vla-

ku, na verejných miestach! I naša okresná a krajská tlač by mala tieto otázky vysvetľovať.

Domnievam sa, že každému úprimnému marxistovi, bez ohľadu na minulosť, musia byť otázky vzťahu oboch našich národov úplne jasné. Dovoľte mi citovať myšlienky súdruha Gottwalda a Dimitrova pri riešení slovenskej otázky 6. decembra 1944 v Moskve. „Domnievam sa, že najlepším riešením budúceho vzťahu Čechov a Slovákov oslobodenej ČSR by bolo, aby Česi a Slováci bolo v rovnoprávnom postavení, aby v Čechách bola česká vláda, na Slovensku slovenská vláda a aby bola spoločná federatívna vláda československá. Treba sa usilovať o to, aby Slováci nežili na nižšej úrovni ako Česi."

Ešte nedávno sa takéto názory považovali za buržoázno-nacionalistické.

A 5. apríla 1945 súdruh Gottwald povedal: „V rámci novovybudovanej jednotnej československej brannej moci a na základe jednotných služobných poriadkov, budú sa tvoriť národné slovenské vojenské útvary (pluky, divízie atď.), zložené prevažne z mužstva, poddôstojníctva a dôstojníctva slovenskej národnosti a používajúce veliacu a služobnú reč slovenskú."

A o rok neskôr súdruh Gottwald na VIII. sjazde KSČ povedal: „Veľkorysosť a štátnická múdrosť nám Čechom velí, aby sme tentoraz upustili od všetkých skrytých i zjavných fígľov a nedali pre budúcnosť Slovákom vôbec možnosť, aby sa mohlo hovoriť, že ich Česi ošmekli."

Aké múdre slová! Ale história nás neúprosne učí, že v politike rozhodujú moc a činy, nikdy nie slová a sľuby! A celospoločenské národné záujmy nemožno nikdy opierať len o silu muža, treba vytvoriť pevné inštitucionálne i mocenské záruky. A neustálu kontrolu (tentoraz ale — zdola!). Ak doslať boli masy často pasívne, hoci ich štátny a politický aparát stále podnecoval, skúsme to opačne: podnecujme, povzbudzujme, ale i usmerňujme a kontrolujme svoj aparát a nedopusťme tajnosti, kabinetne, subjektívne rozhodovať o celospoločenských otázkach.

Máme veľkú šancu, nesmieme ju prepásť! Preto sme za osvedčené federatívne usporiadanie štátoprávnych pomerov ČSSR.

Dovoľte mi zakončiť slovami veľkého slovenského básnika: „Načo hádky, načo hlúpe boje, jar je tu, nuž orme, a to každý svoje!"

DOMINIK CHOLUJ,
riaditeľ Strednej ekonomickej školy, Čadca

SMER, 14. marca 1968, str. 1. a 4.

Rozhovor so s. Ďurajovou, docentkou Právnickej fakulty UK v Bratislave

Jeden štát a tri parlamenty

Ešte sme si nikdy tak jasne neuvedomili, že aj život politicky môže mať vysoké obrátky. To čo bolo ešte včera iba nevysloveným prianím tisícov Slovákov, to dnes už dostáva jasnú podobu. Včerajšie návrhy sú však už zajtrajším dňom doplnené, ba ako sa to stalo na zasadnutí Slovenskej národnej rady v hlavnom meste Slovenska vo štvrtok minulého týždňa ich podpredseda SNR a úradujúci predseda SNR František Barbírek aj oficiálne prečítal. Pod tými včerajšími návrhmi rozumieme napríklad návrh komunistov Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Pretože sme chceli hovoriť o tomto vlastne prvom návrhu na nové usporiadanie štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov, požiadali sme o rozhovor docentku Ďurajovú, poverenú vedením Katedry teórie štátu a práva, ktorá je spoluautorkou návrhu.

○ Súdružka docentka v nedávnej dobe sme pociťovali aktivizáciu predovšetkým ekonómov, zaiste to súviselo i s novou sústavou riadenia, ale na úseku, na ktorom aj vy pôsobíte bolo akosi ticho.

Nazdávam sa, že takéto názory, že na našom úseku sa vôbec nič nedialo, vychádzajú predovšetkým z toho, že doteraz naša verejnosť nebola dostatočne informovaná. Priznávam, že sme trochu so závisťou sledovali počiny ekonómov, lebo oni v podstate mohli hovoriť a my nie. Naša katedra sa rozhodla už pred decembrovým a januárovým plénom, že vypracuje návrh štátoprávneho usporiadania štátu Čechov a Slovákov a že ho predložíme komunistom fakulty.

○ Potom sa konalo decembrové a januárové plénum Ústredného výboru strany, čas začal u nás bežať akosi rýchlejšie, mohli ste i vy povedať celkom otvorene a bez obáv, čo si myslíte o niektorých nedostatkoch v spoločnosti.

Náš návrh sme predložili plenárke komunistov fakulty a vtedy sme mali jednu z najlepších a najdlhších diskusií. V diskusii prehovorilo 22 súdruhov.

○ Váš návrh vychádzal z koncepcie spoločného štátu Čechov a Slovákov .Zaiste však sa objavili aj iné koncepcie vychádzajúce z minulosti.

Treba zdôrazniť, že náš návrh vychádza z koncepcie spoločného štátu oboch národov. Sme za štát spoločný, ale nie sme za štát jednotný. Tento rozdiel musím trochu vysvetliť. Pre názornosť to môžem ilustrovať takto. Doteraz sme mali štát spoločný a jednotný. Jednotný bol v tom zmysle, že sa v skutočnosti výkonná i zákonodárna moc vykonávala z jedného centra — z Prahy. Teraz budeme mať štát jednotný v tom zmysle, že bude vychádzať z jednoty cieľov všetkých občanov tohto štátu a predovšetkým z jednoty záujmov oboch našich národov.

K druhej časti vašej otázky môžem povedať nasledovné: Skutočne vyskytli sa na oboch stranách aj extrémne názory. Tieto názory však nenašli odozvu u odborníkov a museli sme ich zamietnuť ako nereálne.

○ Ak ste pripravovali na katedre návrh štátoprávnej úpravy, museli ste zaujať najprv stanovisko k rôznym riešeniam národnostnej otázky v minulosti.

Skutočne sme tak robili. Môžem vám odcitovať príslušnú pasáž nášho návrhu; ktorá sa dotýka I. ČSR — Prvá ČSR nedokázala vôbec vyriešiť spravodlivé štátoprávne usporiadanie vzťahov Čechov a Slovákov, pretože sa neutvorili potrebné politické a iné predpoklady a vládnúca buržoázia vychádzala v politickom ohľade z princípu čechoslovakizmu, ktorý rátal s úplnou asimiláciou slovenského národa.

○ Ak česká buržoázia mala takéto náhľady na slovenský národ, muselo sa to celkom určite preniesť i do praktického života.

Áno, prejavovalo sa to presadzovaním jednotného československého národa, ktorého vetvou bol slovenský národ.

○ Po druhej svetovej vojne sa všetko napravilo, ale v mnohom sme zostali na polceste, akoby sme sa obávali dotiahnuť problém až do konca.

Po oslobodení nemala myšlienka usporiadania federatívneho štátu v českých politických kruhoch patričný ohlas a súhlas. Na Slovensku boli národné zákonodárne a výkonné orgány, ale v Čechách plnili úlohu národnú orgány s celoštátnou pôsobnosťou, čím sa stali nadriadeným orgánom slovenských národných orgánov. Neskôr sa robili rôzne zásahy do kompetencie slovenských národných orgánov a skončilo to v roku 1960, kedy zrušili Sbor poverenikov a slovenské národné orgány z hľadiska kompetencie sa stali iba formálnymi orgánmi a prestali mať organické miesto v našom ústavnom živote.

○ Čo nevidieť staré krivdy na slovenskom národe budeme pokladať za vyriešené. Súčasná diskusia o týchto otázkach nás nenecháva na pochybách. S akým návrhom ste vtedy prišli?

Navrhli sme, aby sa v oboch štátoprávnych celkoch, v Čechách a na Slovensku, vytvorila rovnaká sústava najvyšších národných orgánov moci zákonodárnej a výkonnej a nariaďovacej. V týchto otázkach by sme sa mali držať zásady: Česi si spravujú svoje záležitosti v Čechách a Slováci na Slovensku.

○ Ak však zostávame spoločným štátom, to zároveň znamená, že v niektorých otázkach budú musieť rozhodovať ústredné orgány, ktoré budú stáť nad národnými orgánmi českými a národnými orgánmi slovenskými.

O tom nemusíme vôbec pochybovať, takéto orgány musia byť. Avšak napríklad zákon s celoštátnou platnosťou by mal byť platný až vtedy, keď by ho schválili kompetentné národné orgány.

○ Ľudia si povedia, že keď sa vytvorí spoločný parlament, že zas budeme tam, kde sme boli aj doteraz. Vieme všetci, že Čechov je viac ako Slovákov a že budú mať teda viac poslancov v spoločnom parlamente.

Tomu chceme predísť tak, aby spoločný parlament mal rovnaký počet slovenských a českých poslancov, čím by sme predišli obavám z možného využitia nadpolovičnej väčšiny jedného národa.

○ Ktoré otázky zostanú v kompetencii ústredných orgánov?

Do právomoci národných orgánov by patrili všetky záležitosti okrem najzákladnejších otázok celoštátnej hospodárskej politiky, národnej obrany a zahraničnej politiky.

Ako sme sa dozvedeli z prejavu Františka Barbírka, naše najvyššie národné orgány túto iniciatívu akceptovali a základné myšlienky pojali do návrhu na usporiadanie štátoprávnych pomerov Čechov a Slovákov.

JÁN SILES

Ako sa možno stať kňazom?

Prichádza k nám nejeden mladík s otázkou: „Ako sa teraz možno stať kňazom?" Z dôvodu na „teraz" vycítil, že sa tu myslí na terajšie naše zmenené pomery, na slobodné rozhodovanie sa o svojom povolaní a demokratický spôsob prijímania do seminára, ktorý v minulosti podliehal rozličným deformáciám. Nakoľko mnohí nevedia čo je aj dnes potrebné, aby sa niekto mohol stať kňazom, chceme o tom mnohých záujemcov, ale aj rodičov budúcich seminaristov poinformovať. Preto sme požiadali rektora seminára prof. dr. Michala Krovinu, aby nám zodpovedal na niekoľko otázok.

Redakcia: Čo je potrebné, aby sa niekto mohol stať kňazom?

Krovina: Odpoveď bude jednoznačná, lebo je určená cirkevným Zákonníkom, zv. Kódexom (kan. 986, 974, 1363). Ten vyžaduje, aby taký mladík bol pokrstený, aby mal potrebné vlastnosti, aby ho nehatili nijaké prekážky.

R: Aké vlastnosti vyžaduje Cirkev od takého mladíka?

K: Predovšetkým tieto: 1. Musí mať úprimný vzťah ku kňazskému povolaniu. 2. Musí byť zdravotne spôsobilý. 3. Musí mať určitú rozumovú vyspelosť. 4. Musí byť mravne bezúhonný. Kto tieto vlastnosti nemá, aj keby chcel byť kňazom, stať sa ním nemôže. Zo stránky cirkevnoprávnej sa na podmienkach spôsobilosti pre kňazský stav nič nezmenilo. Otázka mala znieť v tom zmysle, ako sa dostať do seminára.

R: O to vlastne ide. To znamená, že by oproti minulosti malo byť prijímanie do seminára ľahšie ako doteraz? Ako to bolo doteraz?

K: Najprv treba objasniť právnu zásadu zriaďovania seminárov. Podľa cirkevného práva môže seminár zriadiť biskup-ordinár (kan. 1352, 1354).

R: A kto zriaďoval tunajší seminár a komu právom prináleží?

K: Existencia bratislavského seminára, ktorý bol zriadený v r. 1938 pri tunajšej bohosloveckej fakulte ako seminár miestneho, trnavského ordinára, via facti trvala aj po zreformovaní fakulty r. 1951.

K: Vonkoncom nie! Rozhodnutie prichádzalo zhora. Komisia bola postavená pred hotové určenie.

R: Aký počet a podľa akého meradla sa prijímalo?

K: Počet bol určený a meradlo pre komisiu bolo neznáme. Cirkevnoprávne požiadavky boli posledné alebo sa vôbec nerešpektovali. Kádrový posudok uchádzačov dávali cirkevní tajomníci. Často sa stávalo, že práve tí mladíci, ktorí by podľa mravných a právnych podmienok boli najsúcejší, z nepochopiteľných príčin sa na prijímacie skúšky nedostali a tak ani nemohli byť prijatí.

R: A neprotestovalo sa proti takémuto nezákonnému stavu?

K: Trnavský ndp. biskup (a isto aj iní) sa proti tomu ohradzoval, ale všetko zostalo po starom.

R: Ako to bude tohto roku?

K: Sami biskupi-ordinári si budú prijímať podľa potreby svojej diecézy. Termín prihlášok už prešiel. Uchádzači si podali žiadosť na jednotlivé biskupské úrady ktoré ich skúmajú zo stránky právnej a mravnej. Biskupské úrady tedy rozhodnú o prijatí seminaristov, ktorí budú študovať na fakulte. Tá ich bude prijímať iba formálne, a to v takom počte, aký jej nahlásia ordinariáty.

R: Aký bol doterajší počet prijatých?

K: Pre všetky slovenské diecézy to bolo ročne okolo 20. Posledné dva roky sa zvýšil počet na 28 poslucháčov.

R: A toho roku?

K: Podľa predbežných hlásení by sa mal podstatne zvýšiť. Pravda, bude to záležať od kapacity tunajšej budovy seminára, ktorá je v oprave. Potom sa v nej bude môcť ubytovať maximum 150 poslucháčov.

R: Ak sa ukáže väčšia potreba a bude sa hlásiť väčší počet, ako by sa to malo s kapacitou riešiť?

K: Počíta sa s dvojakým riešením. Buď ponechať semináru budovu bývalej prepozitúry, ktorú nezákonne pridelili Vysokej škole múzických umení (tam by sa dalo ubytovať ďalších 50), alebo zriadiť ešte niekde inde seminár — pri jednotlivých ordinariátoch, akú požiadavku vyslovil ndp. biskup dr. Eduard Nécsey, apoštolský administrátor nitriansky v Kultúrnom živote z 12. apríla t. r.

R: Sú na to reálne predpoklady?

K: Táto požiadavka by vyplývala z reálnej potreby kňazstva vo všetkých diecézach. Vyžaduje si to aj vysoký vek terajších kňazov u nás a konečne aj zvýšený záujem nových adeptov kňazstva, ktorí cítia kňazské povolanie. Dúfam, že to pochopia zodpovední činitelia a po dohode s cirkevnou vrchnosťou sa urobí želateľná náprava doterajších žalostných deformácií v prospech ohrody kňazského dorastu, ktorý by z každej stránky bol na dobro nielen Cirkvi, ale aj štátu.

PRÍRODA A SPOLOČNOSŤ, č. 9/68, máj 1968, str. 44. a 45.

19/140/XI

PREČO ZAHYNUL M. R. ŠTEFÁNIK?

GENERÁL M. R. ŠTEFÁNIK sa rozhodol cestovať z Talianska do oslobodenej vlasti lietadlom. 4. mája 1919 dopoludnia odletel na talianskom vojenskom dvojplošníku Caproni cez Rakúsko smerom k Bratislave. Jeho lietadlo sa zrútilo tesne pred cieľom, neďaleko letiska pri Vajnoroch.

Tragická smrť generála Dr. M. R. Štefánika a jeho talianskych sprievodcov — pilota G. Aggiuntiho, podporučíka N. Merlina a nadporučíka Mancinei-Scottiho — a okolnosti, za ktorých lietadlo havarovalo, už v predmníchovskej republike i v rokoch slovenského štátu sa skúmali a stali sa so zistenou streľbou komisia dospela k tomuto názoru: „I když by se připustila možnost, že se střílelo, pak nelze mluviti o nějakém zlém úmyslu, nýbrž o nešťastné náhodě, zavinčné ukvapeností a tím, že letadlo nebylo poznáno". Tento názor vyšetrovacej komisie, zdá sa, je najbližšie k pravde. Československo totiž už niekoľko dní (od 27. apríla 1919) viedlo intervenčnú vojnu proti Maďarskej republike rád. Ojedinelé lietadlá maďarskej Červenej armády sa dostávali aj do slovenského vzdušného priestoru. Vo vojnovej psychóze, aká vtedy panovala, sa veľmi ľahko mohlo stať, že po prílete cudzieho lietadla nad Bratislavu začali niektorí vojaci bratislavskej posádky lietadlo ostreľovať, pochopiteľne v presvedčení, že ide o nepriateľské lietadlo. Táto okolnosť vedie k pochybnosti, či príslušníci bratislavskej vojenskej posádky dostatočne poznali výsostné znaky na cudzích lietadlách.

OKREM UVEDENÉHO sa v našej historiografii vyslovil aj ďalší názor, predmetom najrozličnejších dohadov a kombinácií.

Otázkou príčiny havárie lietadla, ktorým letel generál M. R. Štefánik na Slovensko, sa zaoberala roku 1927 špeciálna komisia Vojenskej kancelárie prezidenta republiky. Zpráva, ktorú predložila komisia prezidentovi prof. T. G. Masarykovi, obsahuje niekoľko názorov na príčiny havárie. V zpráve sa hovorí, že jej príčinou bol prudký nárazový severozápadný vietor, ktorý bol v ten deň a v čase manévrovania lietadla nad letiskom a ktorý nevedel pilot zvládnuť. Súčasne však komisia v zpráve uviedla, že vyšetrovaním sa zistilo, že lietadlo už pri prílete nad Bratislavu bolo ostreľované. Zpráva potvrdzuje, že na lietadlo vystrelil vojak Meško už pri prelete dunajského mostu. Názory svedkov o tom, či strieľalo na lietadlo aj delostrelectvo umiestnené na Kuchajde, neboli jednotné. V súvislosti že Štefánik sa stal obeťou talianskofrancúzskeho veľmocenského sporu o vplyv v Československu. Vzniklo preto podozrenie proti talianskym vojenským kruhom, akoby ony mali niesť zodpovednosť za katastrofu.

Názory o príčinách havárie lietadla a tragickej smrti generála M. R. Štefánika nie sú teda jednotné a definitívne, hoci niektoré z nich sa zdajú byť presvedčivé. Zistiť všetky okolnosti havárie po desaťročiach je nesmierne zložitá a náročná úloha. Možno však ešte predpokladať, že ďalším vedeckým výskumom v československých a najmä zahraničných archívoch a spoločným úsilím, zbaveným zbytočných vášní, sa našim historikom a iným povolaným odborníkom podarí postaviť bodku za májovou katastrofou pri Bratislave roku 1919.